

було навпаки – його проникливе бачення відкривало йому інколи такі жахливі таємниці, що це призводило його до нападів».

І наостанок: Камю оминув увагою одну значну обставину: Достоевський був не європейським, а російським екзистенціалістом. Н.Бердяєв, пояснюючи різницю між цими поняттями у «Самопізнанні», зазначає: «...для мене екзистенціальна філософія була тільки вираженням моєї людяності, людяності, що отримала метафізичне значення. Цим я відрізняюсь від Гайдеггера, Ястперса та інших...». Сутність істини для російського богонаправленого екзистенціалізму, наголошує Л.Шестов, полягає у творчості: «...людина повинна стати Богом, тобто творити з нічого». А.Вознесенський у збірці «Аксиомасамойска» вказує ще на один аспект поняття: «Думаю, що есенінські «блюзнірства» («я на ці ікони плював» та інші рядки, ще різкіші) звучать для Бога більш догідливо ніж пісне чистописання. Ці відносини поета з Богом – вони не для неутаємничених».

Людмила Лобик

Прикарпатський університет ім. М.С. Грушевського МАУП,
м. Львів

ФІЛОСОФСЬКІ ВІДПОВІДІ НА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТІ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

В Україні, як і в усьому світі, зростає вплив глобалізації, в тому числі і на освітньо-виховну сферу. Кардинальність змін в освіті фіксується як „парадигмально-освітня революція”. У зв’язку з цим актуальним постає філософське осмислення такого потужного явища в ділянці освіти, яким є Болонський процес. В системі вищої освіти Болонський процес виступає наслідком і формою глобалізації, і Україна, як і всі країни, залучені у цей процес, вимушена трансформувати політику освітніх національних систем у напрямі підвищення конкурентноздатності. Болонський процес, будучи відповіддю викликам глобалізації, водночас породжує тенденції, спрямовані проти його впровадження. Означене протиріччя в даний момент значною мірою впливає на розвиток вищої освіти в Україні.

Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності

і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців в межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприяє працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці.

Серед вітчизняних науковців, працівників в галузі освіти популярною є думка про те, що лише приєднання до Болонського процесу здатне ліквідувати відставання нашої країни від прогресивного розвитку і сучасного рівня культури. Вважається, що можливості, котрі надає Болонський процес, сприятимуть збереженню фундаментальних особливостей національної освіти, водночас дозволять наблизитися до стандартів ЄС і набути конкурентноспроможності у європейському освітньому просторі. Наголошується також, що приєднання до Болонського процесу не тільки вирішить національні освітянські проблеми, суттєво підніме якість освіти на новий рівень розвитку, але й наблизить інтеграцію України до Євросоюзу.

Проте висловлюються застереження, що болонська система вигідна, в першу чергу, високорозвиненим і заможним країнам. Інші ж країни віддаватимуть свій інтелект за кордон. Освіта, перетворена на ринковий товар, не формуватиме у випускників світогляд, в якому переважатимуть національні (сингулярні) цінності та інтереси. Таким чином, приєднання України до Болонського процесу містить ряд проблем, зокрема, небезпеку нівелювання національної культури, пониження інтелектуального рівня освіти в державі.

Для розуміння вірогідності подібного розвитку подій звернемося до міркувань видатного французького філософа Ж.Бодрійяра. В його інтерпретації міститься пояснення суті глобалізаційних змін, загроз глобалізації і виявлено тенденції і сили протистояння її негативним наслідкам. На його думку, в сучасній культурі (в кожному її вияві, зокрема і в освіті) слід розрізнати три виміри: глобальний, універсальний і сингулярний. Універсальність і сингулярність донедавна були основними тенденціями європейської і загалом західної культури. Їх рухоме співвідношення дозволяло, зокрема, українській освіті не розчинитися у західній освітянській системі і, сприймаючи впливи, зберігати ідентичність і певну незалежність. Універсальність традиційно пов'язана з ідеями свободи, прав людини, гідності особистості – з тим спільним, що концентрується в духовному, у загальнолюдському, яке невіддільне від гуманізму. В такому напрямку розвивалася Європа. Так, в епоху Просвітництва універсалізація розглядалася як безмежне зростання і прогрес людства. Нині це спрямування втрачає свої позиції. Універсальне все більше поступається місцем глобальному.

Глобалізація, в першу чергу, стосується ринку, обміну товарами, продуктами, грошовими потоками. В культурному ж аспекті вона відчиняє двері безладній мішанині знаків і цінностей. Освіта стає таким самим товаром, предметом обміну, як і, скажімо, автомобілі, продукти харчування тощо. Глобалізація замінює універсальне однаковим.

Універсалізація, що базувалась на ідеях трансцендентності, суб'єктивності, концептуальності, реальності і образності, загалом завжди спрямовувала розвиток освіти в напрямі переваги раціонального компоненту над ірраціональним, загального над національним. В українській освіті це виявилось в такий спосіб. Навчання українських студентів у західних університетах з періоду пізнього Середньовіччя, діяльність європейських педагогів і науковців в Україні у пізніші часи сприяли поширенню ідей гуманізму, Просвітництва у нашій державі. Субординація і систематизація основних навчальних предметів і форм педагогічної діяльності України в основному перебували у межах західної класичної моделі (парадигми) освіти, що сформувалася під впливом філософських і педагогічних ідей Р.Декарта, Я.А.Коменського, Й.Герберта, А.Дістервега та ін. Всі вони були провідниками позиції раціоналізму у навчанні і вихованні. Ця модель існувала протягом трьох століть, її основні характеристики значною мірою залишаються незмінними і нині. Українські освітні заклади поставали і формувалися значною мірою на європейських зразках. Водночас посилення цих впливів активізувало сили спротиву, викликало протистояння, що в кінцевому рахунку приводило до певної гармонізації універсального (представленого латинізованою західною освітою) і національного. Так, на західних землях України, а згодом у більш широких межах спроби замінити традиційні форми освіти, базовані на православ'ї, тими, в яких домінуючим був католицький вплив, призвели до утворення братських шкіл, прагнення оборонити право навчатися рідною мовою, появи друкованої навчальної літератури та інших виявів національної самосвідомості.

У постмодерну добу універсалізація все більше поступається місцем віртуальній глобальній культурі, в якій універсальні ідеї замінено екранами, мережами, числами, часово-просторовим континуумом, позбавленим глибини. Глобалізація характеризується пануванням техніки, тотального управління, невпинного обміну, до того ж нівелюється роль інтелектуала, а також критика і опозиціонера. Глобалізація чинить насильство. Вона відслідковує будь-які форми спротиву і сингулярності. Це насильство, яке

прагне знищити конфлікт, встановити такий порядок, в якому все автохтонне, натуральне повинно зникнути.

Ми не можемо констатувати суцільну перемогу глобалізації в сучасному світі. Проти її тотального проникнення в усі ділянки життєдіяльності людини і суспільства повсюди виникають реакції спротиву, піднімаються антагоністичні сили. Зокрема прагненню деяких європейських урядів (Італії, Франції) спростити освіту, зменшити кількість викладачів у вищих і середніх навчальних закладах, обмежити розмір стипендій студентам протистоять громадяни, які об'єднуються, чинять масові акції непокори, через страйки і демонстрації відстоюють свою ідентичність і національні освітні традиції. За цими виступами, як вважає Ж.Бодрійяр, відчувається „заперечення не тільки глобальної техноструктури, але й системи мислення глобалізації”.

Ефективний спротив нівелюючому руху глобалізації загалом і в освітній галузі зокрема здатні чинити лише сингулярності, які не мають на меті протистояти західним зразкам. Вони являють собою інший порядок (символічний, аксіологічний, створюють власні правила гри). В освітній галузі ці сингулярності пов'язані з традиційними національними системами освіти, намаганням залучити до системи освіти і виховання найбільші здобутки власної культури.

Володимир Навроцький

Інститут філософії ім. Григорія Сковороди НАН України,
м. Київ

ДО ДЖЕРЕЛ СУЧАСНОЇ ПРАКСЕОЛОГІЇ

Під джерелом сучасної праксеології я маю на увазі не загальні або несистематичні уявлення про людські дії, а, говорячи словами видатного представника „Львівсько-Варшавської філософської школи” Т. Котарбінського, певну концепцію створення цієї дисципліни.

Ставлячи собі за завдання показати один з можливих шляхів розвитку національних наукових традицій та зростання міжнародного авторитету вітчизняної науки, я вибрав для дослідження один з напрямків творчості Євгена Євгеновича Слуцького, про якого згадує Український радянський енциклопедичний словник як про автора статей з теорії ймовірності та математичної статистики і Велика радянська енциклопедія – як про